

<h> bana minnu ka teli ka mògò minè Mali duguw kònò </h>

kitabunin in bè kunnafoni di banaw kan

minw bè mali kònò ka caya

<ls>

kònòboli ani tògòtògònì

suma

kònò

joli

jaṅòyi

finyèbanaw

nyèdimi

</ls>

a bè tuguci jòyòròba fana jira aw la

<h> KONOBOLO ANI TOGOTOGONIN </h>

1- kònòboli ani tògòtògònì bè dòn cogo di?

kònòboli bè dòn ni bo kèra jima ye, banabaatò bè taa nyègèn na sinyè caman tile kònò.

ni kònòboli juguyara, a bè na ni fòonò ye

ni kònòboli ni fòonò juguyara, banabaatò barika bè ban, ni banabaatò barika bèe banna, a bè se ka sa.

tògòtògònìni bè dòn ni bo yèlèmana k'a kè yirikiti joli ye. banabaattò bè taa nyègèn na sinyè caman nka a bo man ca - banabaatò kònò b'a dimi kosèbè.

2 - kònòboli ni tògòtògònìni bè sòrò cogo di?

fòlò, mògò dòw tun b'a fò ko n'i ye ba sogo dun k'a dan tèmè, i kònò bè boli.

mògò dòw fana tun b'a fò ko tògòtògònìni bè sòrò jiriden nògòlenw dunnì fè.

sisan dònnikèlawy'a jira ko ji nògòlen de bè tògòtògònìni bila mògò la.

3 - kònòboli ni tògòtògònìni bè furakè cogo di?

fòlò kònòboli tun bè furakè ni cankaranugunin ni belenkèfura ye, mògò tunbè u fura nyimi, k'u ji min, k'u nyaga bò, k'u da tonkun kan, sani nyagaw ka ja, bananaatò fana kònò bè ja.

mògò dòw fana bè nsiramugu kè nònò kumu wali ji la k'a min. n'o kèra, a tigi kònò bè ja.

fòlò, tògòtògònìni tun bè furakè ni ntilibara dili ye (dow bè ntilibara wele ngulubara)

mògò dòw fana bè shèfan ni nyènyèn tobi nyògòn na k'a dun.

mògò dòw fana bè buyakifura tobi k'a ji min.

sisan, fura kura caman bòra ka fara an ka farafin furaw kan : dògòtòrò bè kònòbali ni tògòtògònin furakè ni ganidan ni dirèkishòdi ye.

<h> BELADENALI </h>

beladenali ye kònòdimi fura ye, a bè se ka kònòdimi sumaya, nka a tè se k'a kènèya.

a ta cogo filènin ye

<tb>

sihakè
 sògòmada fè
 tilegan fè
 wula fè

denmisèn minw si ka ca san 4 ye
 kisè tilancè
 kisè tilancè
 kisè tilancè

balikuw
 kisè 1
 kisè 1
 kisè 1 </tb>

beladenali man kan ka di denmisènw ma, minw si ma san naani bò kònòdimi juguw ka kan ka jira dògòtòrò la jòona.

direkishòdi ta cogo filè nin ye

<tb>

sihakè
 sògòmada fè
 wula fè

minw si tè san 2 bò
 kisè tilancè
 kisè tilancè

k'a ta san 2 fo san 4
 kisè 1
 kisè 1

k'a ta san 5 fo san 10
 kisè 2
 kisè 2

mògòkòròbaw
 kisè 3
 kisè 3 </tb>

ganidan ta cogo filè nin ye

<tb>

sihakè
 sògòmada fè
 wula fè

minw si tè san 2 bò
 kisè 1
 kisè 1

k'a ta san 2 fo san 4
 kisè 2
 kisè 2

k'a ta san 5 fo san 10
 kisè 4
 kisè 4

mògòkòròbaw
 kisè 6
 kisè 6 </tb>

ganidan ye fura nyuman ye.

a bè mògò kènèya jòona ka tèmè dirèkishòdi kan. fòlò, an tun bè kònòbolitòw jè ji la, bawo an tun b'a fò ko ji suma bè kònòboli juguya, o

tè tinyè ye. an ka kan ka ji di kònòbolitòw ma waati ni waati, n'o tè u farikolo ji bè ban.

ni kònòbolitò bè fòonò kojugu, a ka kan ka se døgòtòrò ma jòona. ni kònòbolitò barika banna fana, a ka kan ka se døgòtòròso la jòona jòona ni sokònòfurakèli tèmèna tile 3 kan, tøgòtøgòntò ka kan ka taa døgòtòròso la.

<h> SUMA </h>

1. nin bana in bè dòn cogo di?

a bè dòn farigan fè, a bè dòn kunkolodimi ni fòonò fè, banabaatò bè yèrèyèrè, a fari bè faga a kan.

suma bè mògò bèe minè, nka denmisènninw de ta ka ca kosèbè.

suma ka ca samiyè ni fobònda de fè, a ka jugu denmisènninw ma ka tèmè mògòkòròbaw kan, bawo a bè se ka kònò bila denmisènninw na.

2. suma bè sòrò cogo di?

fòlò, dòw b'a fò ko a bè sòrò ji, nònò, wali sumaya de fè. sisan dònnikèlow y'a jira ko soso ka cinni de bè suma bila mògòw la.

3. suma bè furakè cogo di?

fòlò, mògòw bèe tun b'a furakè u ka cogoyaw la, mògò dòw tun bè <n> tomi </n> daji, ka foronto kè ntomiji la, k'a min, mògò dòw fana bè <n> bugurinjè </n> tobi kosèbè, k'u ko a ji la.

sisan, an bè se ka suma furakè ni niwakini ye.

a bè furakè tile saba kònò.

<h> ASIPIRINI </h>

asipirini ye bana caman fura ye, i n'a fò : kunkolodimi ani kunbabi, kòdimi, koloci, mugu, fankelendimi.

o bana ninnu, a ka ca a la, asipirini bè se k'u dimi sumaya, nka a tè se k'u kènèya k'u ban pewu.

asipirini ta cogo filè nin ye

<tb>

sihakè
 sògòmada fè
 tilegan fè
 wula fè

k'a/ta/san/2/fo/san/4
 kisè tilalen naani ye, o tila kelen
 kisè tilaten naani ye, o tila kelen
 kisè tilalen naani ye, o tila kelen

k'a/ta/san/5/fo/san/9
 kisè tilancè
 kisè tilancè
 kisè tilancè

ni si tèmèna san tan kan
 kisè 1
 kisè 1
 kisè 1 </tb>

asipirini man kan ka di denmisènw ma minw si ma san fila bò fòlò.

<h> NIWAKINI TA COGO FILE NIN YE </h>

<tb>

banabagatò sihakè
 tile saba

minw si tè kalo 6 bò
 kisè tilancè

k'a ta kalo 6 fo san 1
 kisè 1

k'a ta san 1 fo san 4
 kisè 2

k'a ta san 5 fo san 9
 kisè 3

k'a ta san 10 fo san 14
 kisè 4

balikuw
 kisè 6

</tb>

ni denmisènnin min ye niwakini fòonò, aw b'a bila ka taa dògòtòròso la, n'o tè, kònò bè se k'a minè.

n'an b'a fè ka denmisènninw kisi suma ma, an bè niwakini kisè kelen di u ma dògòkun o dògòkun, denmisènnin minw si bè san i ka se san 4 ma.

<h> KONO </h>

1 - kònò bè dòn cogo di?

kònò ye denmisènninbana juguba de ye. n'a ye denmisènnin minè, ab'a ja, sanni a k'a minè, a fari bè gan kosèbè.

denmisènnin bè wòsi kosèbè, a tè se ka kuma, a tè se ka dumuni kè, a tè se ka kasi, a tè se ka taama, a nyèjè bè bò.

ni banabagatò ma furakè jòona, a bè sa.

2 - kònò bè sòrò cogo di?

fòlò, mògò dów b'a fò ko kònò bè sòrò dabi fè, ni muso kònòma senw dara a biri nò kan - mògò dów fana b'a fò ko ni dabi panna den dalen kunna fitirida fè.

sisan, an y'a dòn ko a bè sòrò suma furakèbaliya mènè fè.

3 - kònò bè furakè cogo di?

fòlò, furakèlikèla dów tun b'a saalo ni kilisi ye mògò dów fana bè koroninfin tobi ka den ko n'a ji ye, k'a ji dò min.

ni kònò bè den na, a ka kan ka taa dògòtòròso la jòona

banabagatò ka kan ka to dògòtòròso kèrè fè fo a ka kènèya.

ni den banabagatò mènna aw bolo so kònò a bè sa.

4 - an ka kan ka kisi kònò ma cogo di?

denmisèn minw si bè san 1 wali 4 la, olu ka kan ka niwakini <n> kis ita
</n> dògòkun o dògòkun.

an ka kan ka an ka denmisèn sumatò furakè konyuman.

n'an ye nin bèe lajèlen kè a cogo la, kònò bè silatunun an ka dugu kònò.

<h> JOLI </h>

ni joli ye mògò minè, an ka kan ka mun kè?

1 - ni joli man jugu kosèbè, a bè se ka furakè so kònò

2 - ni joli jugu bòra mògò la, o tigi ka kan ka taa dògòtòrò so la.

ni mògò min joginna walima a kolo dò karila k'a nun bò, o tigi ka kan ka
se dògòtòròso la joona.

joli bè furakè cogo di?

n'i bè joli furakè, i bè fòlò k'i tègèw ko safunè la, ka joli n'a
kèrèfèla w bèe ko k'u jè ni safunè ye.

n'o kèra, i bè furabilenninni pudurumugu kè a la k'a siri

joli ka kan ka furakè don o don fò k'a kènèya.

ni joli ma furakè konyuman, mun bè se ka kè?

ni joli ma furakè ka nyè, jaṅòyi bè se ka mògò minè. jaṅòyi bè wele
tetanòsi tubabukan na.

ni joli kòròla, a bè kè kelebe ye. Kelebe bè se ka mògò kolo fin. ni mògò
kolo min finna, a ka kan ka tigè.

<ill> joli </ill>

<ill>
da

joli kèlèkèdenw

jolisira
</ill>

<ill> joli kèlèkèdenw b'u koori banakisèw da la </ill>

<ill> joli furakèbali da bè bonya </ill>

<h> joli furakè cogo </h>

<ill>
sègè

furakèla tègèw bè ko ka jè joli bè ko ni safinè ye

(sègè)

</ill>

<ill>

furabilennin

ani puduru bè kè a la

</ill>

<ill> joli bè siri k'a tanga banakisè wèrèw ma </ill>

<h> JADYOI </h>

walima tetanòsi, walima fasajabana.

1 - jaṅòyi bè dòn cogo di?

jaṅòyi ye bana ye, min bè se ka mògò bèe minè : denmisèn fara mògòkòròba kan.

bana kun fòlò, banabagatò tè se k'a da yèlèn. o kò fè, bana bè juguya.

tuma ni tuma, banabagatò bè ja.

n'i gosira banabagatò la, ni mankan bòra wali yeelen sigira a nyè kan, a bè papa ka ja.

2 - jaṅoyi bè sòrò cogo di?

ni nègè y'i tigè, ni fèn y'i sògò, ni joli b'i la min da nògòra, jaṅoyi bè se k'i minè.

jaṅoyi ka teli ka jubatòw n'u denw, bolokodenw ni kelebetòw de minè

3 - jaṅoyi bè kumbèn cogo di?

jaṅoyi tuguci ka kan ka kè mògò bèe la, nka minw ta ka gèlèn, o ye muso kònòmaw, denmisèn sigitòw ni kelebetòw ye.

nin bèe kò fè, joliw ka kan ka furakè.

4 - ni jaṅoyi ye mògò minè, mun ka kan ka kè?

<n>jaṅoyitò</n> ka kan ka taa dògòtòròso la jòona.

<ill> jaṅoyitò </ill>

<h> FINYEBANAW </h>

1 - finyèbana ye mun ye?

finyèbana ye bana ye, min bèe mògòw minè nyògòn fè

2 - aw ye finyèbana jumèn dòn?

kanjabana, nson, bakòrònson, nyòninsa (nyasani) keteketenin, finyèkunfilanintu (kolera), olu ye finyèbana lakodònnenw ye an fè yan,

3 - ni finyèbana bè dafèdugu dò la, dugukònòmògòw ka kan ka mun kè?

dugutigi n'a jènyògònw b'a fò : aw kana na anw fè, anw tè taa aw fè.

dugukònòmògòw ka kan ka dògòtòrò ka laadilikan sira taama.

4 - ni finyèbana bè dugu kònò, mun ka kan ka kè?

<ls>

ni finyèbana bè dugu kònò, dògòtòrò ka kan ka wele.

dugutigi ka kan ka dugukònòmògòw bali ka bò, ka dugu wèrè mògòw bali ka don.

yòrò ka kan ka dila banabaatòw ye dugu kò kan.

finyèbana waati, jamalajèw ka kan ka dabila.

banabaatòw bèe ka kan ka furakè, ka dògòtòrò ka ladilikanw sira taama.

</ls>

<h> NYEDIMI </h>

1. nyèdimi bè dòn cogo di?

nyèdimi bè dòn nyèbilèn ni nyèjibò fè, nyè bè bo tigè;

a b'o tigi dimi.

sògòmada fè a tigi nyèw bè nòrò.

2. nyèdimi bè sòrò cogo di?

nyèdimi bè sòrò nògò fè.

a bè sòrò gòngòn fè,

<n>nen</n> binna nyè la wali n'a joginna, o bè se ka kè nyèdimi ye.

3. nyèdimi bè furakè cogo di?

<n> fò </n> mògòw tun bè babo daji kasi, ka nyèda ko o la. dòw fana bè <n> nònò </n> kènè toni a la. dòw fana bè ntomifura tobi k'u nyè ko a la. bi dògòtòròw bè nyèdimi furakè ni furaji ye (n'a tubabu kan tògò ye ko koliri). walima ni nyèdimitulunin ye.

sani ka nyè kènèya koliri ka kan ka toni a la sinyè fila sògòma ni wula. <n>nèdimitulunin</n> dòninbè kè nyè kan sinyè fila tile kònò.

<ill> koliri bè kè nyè kan </ill>

<h> TUGUCI WALIMA BOLOCI </h>

1 - tuguci ye mun ye?

tuguci ye banakunbèn fura ye.

2 - fura bè se ka bana kunbèn cogo di?

ni bamananw ye finyèbana kibaru mèn, u bè sifura, nkunjèfura ani sunsunfura kari, ka ala madeli u kan, k'u tobi ka mògò bèe ko. u bè taa furakuruw fili dugu tilebin fè n'o kèra, bana bè tèmè dugu kèrè fè. nin fè ninnu tè banabaatòw ka bana ban, nka a bè kènèbaatòw kisi bana ma.

3 - tuguci bè se ka bana jumèn kunbèn?

tuguci tè se ka bana bèe kunbèn, a bè se ka minw kunbèn u tògò filè :
nyònínsa, kanjabana, nisinòsònin (bana min bè mògò sen sa ni dòw b'a wele
ko sensabana.)

kètèkètènin, sògòsògòninjè, nson, jaṅṅòyi (n'o bè mògò fasa ja, ni tubabuw
b'a wele ko tetanòsi) ani bana wèrèw.

o bana kelen kelen bèe na kunbèn tuguci don

4 - tuguci bè kè cogo di?

tuguci cogoya ye fila ye.

cili ani sògòli.

tuma dòw sògòli bè kè ni marifanin ye.

5 - jònni tugu ka kan ka ci?

denmisènw, muso kònòmaw, npogotigiw ni bilakoro sigitaw.

nka ni finyèbana nana, bèe tugu ka kan ka ci.

<ill>TUGUCI</ill>